

KİTAP TANITIMI / BOOK REVIEW

Orta Toroslarda Yaşayan Sarıkeçili Yörükleri (Gelenek, Görenek ve İnanışları), Yazar: İlbey Dölek,

(Ankara: Akademisyen Yayıncılık, 208 sayfa)

ISBN: 9786052586860

Şeyma KARALAR

Milli Eğitim Bakanlığı, karalar_kubays9@hotmail.com

Makale Bilgisi/ArticleInfo:

Geliş/Received: 13.11.2019 Düzeltme/Revised: 08.12.2019 Kabul/Accepted: 26.12.2019

Öz:

Bu çalışmada, Konar-Göçer Türk topluluklarından biri olan ve Anadolu'nun Orta Toroslar bölgesinde yaşayan Sarıkeçili Yörüklerinin gelenek, görenek ve inanışlarını araştırma konusu yapmış olan İlbey DÖLEK'in Orta Toroslarda Yaşayan Sarıkeçili Yörükleri (Gelenek, Görenek ve İnanışları) adlı kitabının tanıtımı ve kritiği yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Konar-göçer, Sarıkeçililer, Yörük, Orta Toroslar, Gelenek, Görenek, İnanış.

Günümüz modern dünyasında Batı medeniyetinin -tek ve üstün medeniyet olarak- diğer kültür ve medeniyetleri sömürü altına aldığı görülmektedir. 17. yüzyılda başlayan oryantalist faaliyetlerle birlikte desteklenen misyoner faaliyetler diğer medeniyet ve kültürlerin yozlaşmasında etkili olmuştur. Türk kültür dünyası da bu durumdan nasibini almıştır. Buna rağmen Anadolu'da kendi kültür ve medeniyetini devam ettiren topluluklar olduğu da görülmektedir. Sarıkeçili Yörükler kültür ve medeniyetlerini günümüz modern dünyasına inat geleneksel anlamda sürdürmeye çalışmaktadır. Onlar atalarının yürüdüğü göç yolunda bin yıldır yürümektedir. Sarıkeçili Yörükler için keçiler, yaylalar ve köklü gelenekler vazgeçilmez unsurlardır. Eserde, konar-göçer Yörük kültürünün yaşayan tek temsilcileri kabul edilen Sarıkeçili Yörükler gelenek, görenek ve inanışları ile birlikte incelenmiştir.

Yazar, 2013 yılında yüksek lisans tezi olarak hazırladığı çalışmasını tekrar gözden geçirerek o dönemde ulaşamadığı bazı kaynaklara ulaşmış, aradan geçen zamanda yeni çıkan yazılı ve görsel belgeleri inceleyerek çalışmasını zenginleştirerek kitap haline getirmiştir.

Yazar, kitabında halk inanışlarını tespit etmeye çalışırken bu inanışlara etki eden faktörleri de göz önünde bulundurarak geçmişten bugüne Türklerin dini hayatında yer alan inançların Sarıkeçili Yörüklerde yaşayıp yaşamadığını incelemeye çalışmıştır. Araştırması için örneklem olarak özellikle Anadolu'nun konar-göçer yörükleri olarak adlandırılan Orta Toroslarda yaşayan Sarıkeçili aşiretini seçerek Sarıkeçili aşiretinin geleneklerini ve inanışlarını diğer Yörük aşiretleri ile karşılaştırmalı olarak ortaya koymaya çalışmıştır.

Çalışma teorik ve uygulama olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. Yazar nitel araştırma modeline uygun olarak alan araştırmasını kullanarak konuları bölümler içerisinde işlerken konuyla alakalı mitoloji kitapları ve ansiklopedilerden faydalanmıştır. Aynı zamanda Ali Rıza Yalçın'ın "*Cenupta Türkmen Oymakları*", Mehmet Eröz'ün "*Yörükler*", Ulla Johansen'in "*50 Yıl Önce Türkiye'de Yörüklerin Yayla Hayatı*", Hilmi Dulkadir'in "*Sarıkeçililer*", Marcel Bazın'ın "*Orta Toros Yörüklerinden Sarıkeçili Aşireti*" gibi eserlere ulaşılması birincil kaynakların kullanımına dikkat ettiğini göstermektedir.

Yazar, araştırmasıyla ilgili görüşmeler ve kayıtlar yapmak maksadıyla 2011-2013 yılları arasında gittiği bölgeleri harita üzerinde numaralandırmıştır (s.7). Yazarın alan araştırması yaptığı yerleri harita üzerinde göstermesi çalışmanın özgünlüğünü arttırmıştır. Aynı zamanda bireysel görüşmeler yaparak Sarıkeçililer hakkında bilgiler toplamıştır.

Yazar, Sarıkeçililerin güz ve bahar dönemi olmak üzere yılda iki kez düzenledikleri göç etkinliklerine katılarak onların gelenek, görenek ve inanışlarını simgeleyen verileri toplamış, elde etmiş olduğu verileri bu alanda yapılmış yazılı ve görsel çalışmalarla harmanlayarak kitabına almıştır. Yazar güz dönemi düzenlenen Göç şenliklerinde Sarıkeçililer Yardımlaşma ve Yaşatma Derneği başkanı Pervin Savran Çoban ve diğer yörük dernek başkanları ile "*Yörüklüğün Dünü, Bugünü ve Geleceği*" konulu Yörük Çalıştay'ına katılma imkânı da bulmuştur. Yazarın çalıştay raporunu eserine eklemesi Sarıkeçili Yörüklerin genel anlamda

yaşadıkları sorunları ve çözüm önerilerini dile getirmesi bakımından önemli bilgiler sunmaktadır.

Yazar farklı zamanlarda yapmış olduğu kara çadır ziyaretleri sayesinde Sarıkeçililerle hem kışlakta hem de yaylada görüşme imkânı yakalamıştır. Sarıkeçililerin sayıları tam olarak bilinmese de yazarın araştırma evrenini 105 Sarıkeçili Yörük çadırı oluşturmaktadır. Araştırma örneğini 8 kara çadır olarak sınırlandıran yazar toplamda 33 Sarıkeçili Yörük ile görüşme yapmıştır.

Yazar kitabını üç bölüme ayırmıştır. *“Konar-Göçerlik ve Sarıkeçililer”* adlı birinci bölümde yazar alt başlıklarla geçmişten günümüze konar-göçerliğe etki eden olguları incelemiş ve bu süreç içerisinde Sarıkeçililerin yaşadıkları değişimlere değinmiştir. İlk bölümde Yörük, Türkmen ve Oğuz kelimelerinin menşesine yer veren yazar bu kavramların günümüzde hangi anlama geldiklerine değinmekle birlikte bu kavramların tarih içerisinde geçirmiş oldukları dilsel evrimlere de yer vermiştir. Yazarın Oğuz, Türkmen ve Yörük kelimesindeki ayrımları örneklendirmesi ve bunu zengin literatür taraması yaparak desteklemesi konunun anlaşılabilirliğini arttırmıştır. Aynı zamanda yazar bu bölümde konar-göçerliği açıklamış ve günümüzde de konar-göçerler olduğundan bahsederek örneklendirmelere gitmiştir. Sarıkeçililerin Türkmen aşireti olduğunu iddia eden yazar, bu iddiasını Sarıkeçililer hakkında vermiş olduğu şecere ile desteklemiştir. Sarıkeçili isminin menşesini veren yazar örneklendirmelerini köken mitolojisi ve halk söylemleri ile zenginleştirmiş, bu bölümü genel kavramları tanıttıktan sonra özel anlamda Sarıkeçililer hakkında bilgilendirme ile genişletmiştir. Sarıkeçilileri yaylacılık, göç, kara çadır, sosyal hayat, oyun, hayvancılık, dokumacılık ve dini hayat başlıkları altında tanıtmaya çalışırken kendi gözlemlerini aktarmayı da ihmal etmemiştir. Yazarın Sarıkeçililerin yayladıkları bölgeleri, göç yollarını haritalarla göstermesi, grafiksel veriler sunması ve kendi tespitlerine sıkça yer vermesi kitabı özgün kılmıştır.

Yazar, ikinci bölümde *“Türklerin Geleneksel İnanç Sistemi ve Sarıkeçili Yörüklerine Yansıması”* başlığı altında Sarıkeçili Yörükleri etkilediğini düşündüğü Türklerin geleneksel inanç sistemlerinden Gök Tanrı, Şamanizm ve bazı kültler hakkında bilgiler vermiştir. Bu bölümde yazar J. Paul Roux’un *“Türklerin ve Moğolların Eski Dini”*, Yaşar Kalafat’ın *“Altaylardan Anadolu’ya Kamizm, Şamanizm”*, Mircea Eliade’nin *“Şamanizm”*, İbrahim Kafesoğlu’nun *“Eski Türk Dini, Şamanizm”* gibi araştırma eserlere başvurarak bölümü zenginleştirmiştir. Yazarın belirlediği Gök Tanrı, Şamanizm, Yer-Su ve Atalar kültü gibi alt başlıklar, Sarıkeçili Yörüklerinin geleneksel hayat tarzlarının, göreneklerinin ve inanışlarının daha iyi anlaşılması amacıyla oluşturulmuştur. Yazar böylece geçmişte Orta Asya steplerinde ata binen, hayvancılıkla uğraşan ve çadırdaki kalarak yaşayan Türkler ile günümüzde halen Orta Toroslarda konar-göçer kültürü yaşatan Sarıkeçili Yörüklerin adet, gelenek ve inanışları arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur. Ancak yazar bu bölümde belirtmiş olduğu inanç ve kültürlerin Sarıkeçili Yörüklerin gelenek, görenek ve inanışları ile bağlantısı ve yansımaları üzerine fazla eğilmemiştir.

Yazar kitabın son bölümü olan *“Sarıkeçili Yörüklerinin Gelenek Görenek ve Adetleri”* kısmında ise bu yörüklerin gelenek, görenek ve adetlerini geçiş menşeleri bağlamında detaylı bir şekilde anlatmıştır. Konunun bağlamı açısından halk inanışlarına değinmesi bölümün anlaşılması için azami ölçüde faydalı olmuştur. Bunun yanı sıra yazar, Sarıkeçililerin hayvanlarla, günlerle, renklerle ve tabiat olaylarıyla ilgili inanışlarına da yer vermiştir. Bölüm akıcı bir üsluba sahipken tekrar mahiyetinde olan bazı noktalar dikkat çekmekte, bölümün alt başlıklarının genelden özele doğru harmanlanması bu bölümün sistematik görünmesine katkı sağlamaktadır. Yazar ele aldığı genel çerçeveyi bu bölümde somutlaştırmıştır. Hanefi-Sünni Müslüman olarak tanımlanan Sarıkeçili Yörükler, kurban bayramı geldiğinde kurbanlarını İslami usullere göre keserler. Sadece kurban bayramında değil adakları veya düğünleri olduğunda da kurban kesme gelenekleri vardır. Düğünlerde gelinlerin ayaklarına kurban keserler (s.126). Kansız kurban olarak bilinen saçı; Sarıkeçililerin ve yerleşik Yörüklerin düğün ve sünnet törenlerinde çocukların üzerine kuruyemiş ve şekerleme atmalarında ortaya çıkar (s.128). Sarıkeçililer, devetüyünün hamaylı yani uğurlu ya da koruyucu olduğuna inandıkları için deveye ayrı bir önem verirler (s.131). Örumcek, Sarıkeçililerde kutsal sayılan bir hayvandır. Ona zarar verilmez, yuvası bozulmaz (s.132). Sarıkeçililer hayvanlarını nazarın olumsuz etkisinden korumak için oğlakların en güzeline mavi boncuk takarlar, halı ipliğinden püskül örerler ve nazarlık diye kullanırlar (s.135). Sarıkeçili Yörüklerde muska, bilhassa çocukları kötülüklerden korumak için kullanılır (s.136). Anadolu’nun hemen her bölgesinde olduğu gibi Sarıkeçili Yörüklerde de çocuğa ad verme işlemi ezan okunarak yapılmaktadır (s.108). Sarıkeçililerde göç esnasında herhangi bir surette ölüm olursa, konak yerine varılması dahi beklenilmez. Kerim Yakal, Sarıkeçililerde ölünün defin işlemi konusunda *“Bizim cenazemiz eskiden nerede öldü ise, oraya defnedildi. Şimdi öyle değil, cenazeyi Karaman’da defnediyoruz.”* demiştir (s. 120-121). Sarıkeçili aşiretinin erkekleri, kendi aşiretinden genç kızlarla evlenmeyi tercih ederler. Bu şekilde evlenerek yerel ailelerle ilişkilerini sürdürürler (s.110). Sarıkeçililerde yaylada tepenin ardından kuzey tarafından güneş doğmadan bir kızılık belirirse, sabahleyin dağlar terleyip ıslanırsa, yaz gecesinde yıldızlar kuvvetlice şavkırsa ve Eylül’de kuyruklu yıldız doğarsa kışın karlı, fırtınalı olacağına inanılır (s.140). Hanefi mezhebine mensup Sarıkeçili Yörüklerde en büyük saygı keçilere ve süt, yoğurt gibi hayvansal ürünlere yöneliktir. Sarıkeçililer, öğleden sonra bir çadırdan dışarıya çiğ yumurta, süt, yoğurt, peynir vb. vermeyi uğursuzluk olarak kabul ederler. Sarıkeçili Yörükler arasında salı günü İstar dokunmaz, çul çözülmez, kuzluk (ağıl) yapılacaksa yapılmaz, duvar örülmez, özellikle göçe çıkılmaz, yolculuk yapılmaz, davar kırkımı yapılmaz, yurt değiştirilmez ve zorunlu olmadığı sürece çarşıya gidilmez. Sarıkeçililer salı ve cuma günü göçmezler. Eğer salı günü göçerlerse başlarına kaza, bela gibi kötü bir şey geleceğine ve o gün işlerinin ters gideceğine inanırlar (s.144). Sarıkeçililerde yanan ateşi suyla söndürmek bir ocağı yani *“aileyi söndürmek”* gibi algılanır. *“Ocağa su dökersen işine şeytan karışır”* şeklinde bir de atasözleri bulunmaktadır (s. 145).

Yazarın aradığı cevaplar ölçüsünde eserini şekillendirdiği görülmektedir. Eserde Sarıkeçili Yörüklerle ilgili bütün bilgiler mevcut değildir ancak dinler tarihi ve halk biliminde

araştırma yapmak isteyenler için önemli bir kaynak mahiyetindedir. Yazarın kitabına sözlük kısmını eklemesi okuyucunun Sarıkeçili Yörükleri ve konar-göçer kültürü yakından tanmasına imkân sağlamaktadır.